

Kirjat

Kunnianosoitus Allardtille on vaatimaton anti nykyiselle hyvinvointitutkimukselle

Hannu Uusitalo, Jussi Simpura,
Juho Saari & Tuomo Laihiala
(toim.): Hyvinvoinnin muutos ja
pysyvyys – Allardt-hyvinvointi
Suomessa 1972 ja 2017,
Into Kustannus, 2023, 236 s.
ISBN 9789523519701

Kun Suomi peräjälkeen todistetaan maailman onnellisimmaksi maaksi, alkaa lehdissä pohdinta siitä, mitä on onnellisuus, hyvinvointi ja elämänlaatu. Myös eri tieteenaloilla hyvinvoinnin ja onnellisuuden tutkiminen on saavuttanut vakiintuneen aseman ja lukuisat tutkimukset pyrkivät analysoimaan tekijöitä, jotka yksilö- tai yhteiskuntatasolla ovat yhteydessä hyvinvointiin. Suomessa hyvinvoinnin tutkimuksen edelläkävijä on tietenkin sosiologi Erik Allardt, jonka perinnölle osoittaa kunnioitusta tuore

Hannu Uusitalon, Jussi Simpuran, Juho Saaren ja Tuomo Laihialan teos *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys – Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Allardt-hyvinvointi viittaa Allardtin luomaan hyvinvointikäsitteistöön, joka muodostuu *having-, loving- ja being-* ulottuvuuksista.

Kuten kirjoittajat tuovat johdannossa esiin, Allardtin käsitteistön taustalla oli hänen tyytymättömyytensä silloiseen hyvinvointitutkimukseen, jossa keskiössä oli aineelliset elinolot. Nykyisen hyvinvointitutkimuksen näkökulmasta tuntuu jo itsestään selvältä, että elinolojen lisäksi hyvinvointia tulee tarkastella objektiivisin ja subjektiivisin mittarein sekä aineellisia ja psykologisia ulottuvuuksia yhdistellen. Hyvinvointitutkimus on viime vuosikymmeninä ottanut valtavia harppauksia ja Uusitalon ynnä muiden teoksen suurimmaksi puutteeksi voidaankin nähdä, ettei tätä kehitystä käsitellä teoksessa juuri ollenkaan. Lu-

kijalle jää epäselväksi, mikä on Allardtin kontribuutio hyvinvointitutkimukseen 2020-luvulla. Tässä onnistuu kenties paremmin Frank Martela (2022) *Yhteiskuntapolitiikka*-lehdessä julkaistussa avauksessaan, jossa hän nostaa esille esimerkiksi Amartya Senin ja Martha Nussbaumin kehittelemän toimintamahdollisuuksien teorian ja psykologian alalla kehitetyt koetun hyvinvoinnin teoriat, joita voitaisiin käyttää Allardtin hyvinvointiteorian kehittämässä eteenpäin.

Teos alkaa eräänlaisella historiikilla, jossa kuvataan hyvin 1970-luvun elinolotutkimusta Pohjoismaissa ja Allardtin roolia tämän tutkimuksen kehittämässä kohti monipuolisempaa kuvausta hyvinvoinnista. Allardtin lähtökohtana oli Maslow'n tarveteoriat ja ajatus siitä, että hyvinvointi perustuu tarpeiden tyydyttämiselle. Brändäyksessä Allardt onnistui mainiosti, sillä harva sosiologinen ajatus on yhtä helposti omaksuttavissa kuin *having-*

loving-being, jossa ensimmäinen viittaa elintasoon ja etenkin tarpeiden tyydyttämisessä tarvittaviin resurssisiin, toinen viittaa yhteisyssuhteisiin, eli ihmisen tarpeeseen olla osa sosiaalisia verkostoja, ja kolmas viittaa itsensä toteuttamiseen.

Yksi Uusitalon ynnä muiden teoksen merkittävistä tavoitteista on vertailla Allardtin vuoden 1972 hyvinvointitutkimuksen tuloksia vuonna 2017 kerättyyn aineistoon. Yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalisen kestävyuden edistämisen näkökulmasta on tärkeää seurata hyvinvoinnin kehitystä ja toisaalta ymmärtää, millaisia yhteyksiä hyvinvoinnin eri osa-alueilla on ja mihin hyvinvoinnin osa-alueisiin yhteiskuntapolitiikalla voidaan ylipäänsä vaikuttaa. On sinänsä luonnollista, että mittaristoissa painottuu edelleen elintasoon liittyvät objektiiviset mittarit, kuten tulotaso, joihin yhteiskuntapolitiikka suoraan vaikuttaa. Sen sijaan on vaikeampi nähdä, millaisilla toimenpiteillä lisätään vaikkapa ihmisten merkityksellisyyden kokemusta. Allardt oli toisaalta kiinnostuneempi hyvinvoinnin teoriasta ja rakenteista kuin hyvinvoinnin ja yhteiskuntapolitiikan yhteydestä.

Uusitalon ynnä muiden teoksen toinen luku käy tiiviisti läpi yhteiskunnan muutoksia vuosien 1970 ja 2020 välillä.

50 vuoden aikana on tapahtunut huomattava rakenteellinen ja kulttuurinen murros, jonka voidaan ajatella vaikuttavan hyvinvointiin monin tavoin. Kirjoittajat hukkaavat kuitenkin tilaisuuden tuoda esiin, miten näiden muutosten voisi olettaa vaikuttavan hyvinvointiin. Niinpä lukija saa itse pohtia, miten työelämän muutokset tai sosiaalisen median kehittyminen liittyvät kysymyksiin hyvinvoinnista. Luvusta olisi voinut saada erittäin mielenkiintoisen, jos siinä olisi hyödynnetty olemassa olevaa kirjallisuutta hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Näin esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon kehittyminen, kirkosta eroaminen ja yhteiskunnan vaurastuminen olisi voitu muokata selkeiksi hypoteeseiksi hyvinvoinnin muutoksen suhteen; samalla olisi voinut rajata pois ne muutokset, kuten vaikkapa väritelevisioon siirtymisen, joiden ei oleteta voimakkaasti määrittävän hyvinvoinnin tasoa. Toisaalta nykyinen ekologinen kriisi kuitataan yhdellä virkkeellä, vaikka sen tulisi olla hyvinvoinnin mittaamisen ja tutkimisen keskiössä nyt ja tulevaisuudessa.

Kirjoittajat esittelevät huolellisesti haasteita vuosien 1972 ja 2017 aineistojen vertailussa. Vuonna 2017 aineisto kerättiin internetpaneelin avulla ja vastausprosentti jäi hyvin

alhaiseksi. Luku 3 esittelee ansiokkaasti kyselytutkimuksen ongelmia. Lisäksi mieleen tulee, että vaikka aineistonkeruu toteutettaisiin samalla tavoin, jää aina mahdollisuudeksi, että 45 vuoden aikana tapahtuu muutoksia siinä, miten herkästi haastateltavat paljastavat henkilökohtaisia ongelmia ja pyrkivät sosiaalisesti hyväksyttäviin vastauksiin. Tämä osio kirjassa tuo erinomaisesti esiin, millaisia haasteita liittyy siihen, että subjektiivisia hyvinvoinnin mittareita käytettäisiin sosiaalisen kehityksen seurannassa ja politiikkatoimenpiteiden arvioinnissa.

Luvussa 4 päästään kirjan empiiriseen osioon, eli esitellään tarkemmin Allardt-hyvinvoinnin indikaattorit ja vertaillaan vuosien 1972 ja 2017 tuloksia. Vaikka teoksessa on nimenomaan haluttu noudattaa Allardtin muotoilemia kysymyksiä ja indikaattoreita, kriittinen lähestymistapa olisi rikastuttanut lukukokemusta. Varsinkin niille lukijoille, joille tuoreempi hyvinvointitutkimus ei ole tuttua, olisi voinut olla tärkeää saada näkemyksiä siitä, mitkä Allardtin mittarit näyttävät nykytutkimuksen valossa. Itse olisin kaivannut lisää pohdintaa siitä, missä määrin Allardtin indikaattorit ovat hyvinvointia itsessään ja missä määrin ne ovat ennemminkin hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Onko esimerkiksi koulutus itseenäinen hyvinvoinnin ulottuvuus vai onko se paremminkin muuta hyvinvointia määrittävä tekijä? Nykytutkimuksessa koulutus on useammin yhtälön oikealla puolella, eli sillä selitetään yksilön hyvinvoinnin ja elämänlaadun tasoa. Samaa voi sanoa siviilisäädystä. Vaikka parisuhteessa olevien on useissa tutkimuksissa näytetty olevan tyytyväisempiä elämäänsä, avioliitto itsessään ei ole kovin hyvä hyvinvoinnin mittari. Tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että tyytymättömyys omaan avioliittoon on yhteydessä esimerkiksi heikompaan koettuun terveyteen kuin naimattomilla tai eronneilla (Lawrence ym., *Journal of Happiness Studies*, 2019). Lisäksi esimerkiksi Allardtin operationalisointi paikallisyhteisyydelle tuntuu sopivan heikosti hyvinvoinnin mittariksi nykypäivänä, jos se on ollut sopiva 1970-luvullakaan. Mitä kertoo hyvinvoinnista asuminen paikkakunnalla? Sitoutuminen omaan asuinalueeseen voidaan nähdä positiivisena, mutta myös liikkuvuus voi olla merkki mahdollisuuksista ja vapaudesta toteuttaa itseään.

Kirjoittajat tiivistävät muutoksen hyvinvoinnissa niin, että Allardt-hyvinvointi on kahden mittauspiteen välissä kohentunut. Lopulta muutokset hyvinvoinnin eri osa-alueissa näyttävät kuitenkin melko

vaatimattomilta vuosien 1972 ja 2017 välillä. Tämä ei kenties ollut odotettavissa ottaen huomioon merkittävät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset, yleisen vaurastumisen ja hyvinvointivaltion laajenemisen. Keskiarvojen lisäksi olisi tietysti ollut hyvä tarkastella hyvinvoinnin jakaumaa, eroja eri ryhmien välillä ja hyvinvoinnin kasautumista (ks. esim. Uotinen ja Vaalavuo, THL, 2022). Teoksessa toki tarkastellaan hyvinvoinnin indikaattoreita myös suhteessa henkilön taustatekijöihin. Tässä analyysissä näkyikin, että monet indikaattoreista toimivat malleissa myös selittäjinä. Kiinnostava tulos on, ettei vuosien 1972 ja 2017 välillä ole juuri tapahtunut merkittävää muutosta siinä, miten nämä taustatekijät ovat yhteydessä hyvinvointiin.

Kaiken kaikkiaan teos on hyvä katsaus Allardtin hyvinvointikäsitteistöön ja -teoriaan, mutta anti hyvinvointitutkimusta nykypäivänä tekevälle jää vaatimattomaksi. Itseä olisi kiinnostanut kirjoittajien näkemykset siitä, miten Allardt-hyvinvointia tulisi päivittää sopivammaksi 2020-luvulle. Teos jättää käsittelemättä nyky-Suomen suurimmat haasteet tai muutokset, jotka todennäköisesti vaikuttavat hyvinvoinnin tasoon ja jakautumiseen: mielenterveyden ongelmat, maahanmuutto ja diversiteetin lisääntyminen,

väestön vanheneminen, ekologinen kriisi, polarisaation kasvu ja sosiaalisen median merkityksen korostuminen. Kirjoittajat itsekin myöntävät, että ovat ottaneet Allardtin hyvinvointiteorian annettuna eivätkä olkyseenalaistaneet Allardtin tapaa mitata hyvinvointia. Samalla on jätetty käsittelemättä 40 vuotta kiinnostavaa hyvinvointitutkimusta. Tämä on tietenkin hieno kunnianosoitus Allardtille, mutta lukija rikastuu tästä lähinnä menneisyyteen katsovana analyysinä.

Maria Vaalavuo

Imperiumien ja kolonialismien rajamaa

Rinna Kullaa, Janne Lahti & Sami Lakomäki (toim.):

Kolonialismi Suomen rajaseuduilla. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 428 s. ISBN 978-952-345-163-6

Rinna Kullaan, Janne Lahden ja Sami Lakomäen toimittama teos *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla* osallistuu viime vuosina virinneeseen keskusteluun Suomen ja suomalaisten kytköksistä kolonialismin globaaliin historiaan. Antologian kirjoittajat peräänkuuluttavat kolonialismin laajaa ymmärtämistä sekä Suomen historian